https://doi.org/10.63356/stes.soc.2026.006 УДК 159.944:37.018.4(497.6)

IZAZOVI USPOSTAVLJANJA STUDENTSKE PRAKSE NA STUDIJU POLITIČKIH NAUKA UNIVERZITETA U BANJOJ LUCI

Autori: IVANA SIMIĆ, Jovana Rodić
Email adresa: ivana.simic@student.fpn.unibl.org, jovana.rodic@student.fpn.unibl.org
Mentor: prof. dr Nevenko Vranješ
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci

Uvod: Studentska praksa bi trebalo da bude sastavni dio studiranja i da omogući sticanje praktičnih vještina za budući radni angažman. Ovo istraživanje analizira stavove studenata Političkih nauka, diplomiranih studenata i predstavnika relevantnih institucija o iskustvima, izazovima i mogućnostima unapređenja studentske prakse. Na osnovu prikupljenih rezultata formulišu se zaključci i preporuke za njeno unapređenje.

Cilj: Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje potreba studenata u pogledu profesionalnog razvoja i obrazovanja za tržište rada, kao i formulisanje prijedloga nove studijske politike za unapređenje obavezne stručne prakse na prvom ciklusu Političkih nauka.

Materijal i metode: U radu su korišćene metode analiza sadržaja, komparativna i induktivno-deduktivna metoda u cilju analize teorijskih izvora, dok su anketa i intervju korišćeni za prikupljanje primarnih empirijskih podataka i praktična istraživanja.

Rezultati: Istraživanje pokazuje da je 55,1% studenata FPN UNIBL obavljalo praksu, pretežno u organima državne uprave (85,2%). Iako 77,8% ispitanika ističe sticanje novih znanja, 44,4% navodi da se aktivnost svodila na posmatranje. Analiza odgovora partnerskih institucija potvrđuje pozitivan osvrt na praksu i spremnost velikog broja ustanova za buduću saradnju, uz njihove prijedloge za veći broj dana prakse i konkretnije uključivanje studenata u rad.

Zaključak: Postojeći model pruža dobru osnovu, ali zahtijeva sistemsku reformu. Zajednička potreba studenata i institucija jeste produženje trajanja prakse i prelazak sa pasivnog posmatranja na konkretne zadatke. Pozitivan stav partnerskih ustanova i njihova otvorenost za prijem novih generacija omogućavaju uspješnu formalizaciju studentske prakse.

Ključne riječi: studentska praksa; visoko obrazovanje; političke nauke; tržište rada i institucionalna saradnja

UVOD

Savremeni sistemi visokog obrazovanja suočavaju se sa potrebom da studentima, pored teorijskih znanja, obezbijede i kompetencije neophodne za uspješno uključivanje u profesionalni život. Promjene na tržištu rada, složenost profesionalnih uloga i sve veći značaj praktičnih kompetencija nameću potrebu za obrazovanjem koje nije ograničeno isključivo na usvajanje akademskih sadržaja. U tom kontekstu, pitanje odnosa između visokog obrazovanja i tržišta rada postaje jedno od značajnijih pitanja kvaliteta i relevantnosti studijskih programa. Istraživanja pokazuju da različiti oblici povezivanja studiranja sa radnim okruženjem mogu imati pozitivan uticaj na razvoj kompetencija studenata i njihovu pripremljenost za profesionalni angažman (Sanahuja Vélez i Ribes Giner, 2015; Scandurra, Kelly, Fusaro, Cefalo i Hermannsson, 2024). Značaj studentske prakse za buduće politi-

kologe ogleda se u socijalnom kapitalu koji će na taj način najlakše steći. Socijalni kapital često se naziva *networking* ili umrežavanje. Poenta građenja mreže koja omogućava tu vrstu kapitala jeste da pojedincu olakša snalaženje u komplikovanom svijetu javnog sektora i lakši put do preporuka ili čak zaposlenja. Bourdieu definiše socijalni kapital kao mrežu trajnih, institucionalizovanih ili čak neformalnih kontakata koje pojedinac posjeduje na osnovu pripadanja jednoj grupi. Socijalni kapital odlikuje to što nije slučajan i činjenica da on s vremenom može prerasti u ekonomski kapital (Bourdieu, 1986).

Jedan od mehanizama kojim se akademsko obrazovanje povezuje sa profesionalnim okruženjem jeste stručna praksa. Njena osnovna funkcija nije samo u upoznavanju studenta sa radnim mjestom, već u omogućavanju primjene znanja stečenih tokom studiranja u konkretnom profesionalnom kontekstu. Na taj način student dobija mogućnost da se upozna sa procedurama, odgovornostima i zahtjevima radnog okruženja, ali i da prepozna razliku između teorijskog znanja i njegove praktične primjene. Sanahuja Vélez i Ribes Giner (2015), u sistematskom pregledu 57 istraživanja, ukazuju na pozitivne efekte stručnih praksi za studente, poslodavce i visokoškolske ustanove. Ipak, prisustvo stručne prakse u studijskom programu samo po sebi nije pokazatelj njene uspješnosti. Način na koji je praksa osmišljena, organizovana i vrednovana može značajno odrediti njen obrazovni efekat. Posebno su značajni jasno definisani ciljevi prakse, sadržaj i vrsta zadataka koje student obavlja, mogućnost aktivnog učešća u radu, stručna podrška i mentorstvo, kao i način praćenja i vrednovanja stečenih znanja i kompetencija. Istraživanja o učenju integrisanom sa radom ukazuju upravo na značaj strukturisanog pristupa, jasno definisanih odnosa između visokoškolskih ustanova i organizacija domaćina, mentorske podrške i povezivanja praktičnih aktivnosti sa ishodima učenja (Curto–Reverte, Peguera–Carré, Cobos-Rius i Vidal–Martí, 2025).

Problem kvaliteta stručne prakse dodatno dobija na značaju kada se posmatra iz perspektive zapošljivosti diplomiranih studenata. Poslodavci od diplomaca sve češće očekuju kombinaciju stručnog znanja i sposobnosti kao što su komunikacija, analitičko razmišljanje, timski rad, organizacione sposobnosti i samostalno rješavanje problema. Zbog toga praktično iskustvo može predstavljati važnu vezu između obrazovnih ishoda studijskog programa i kompetencija koje se zahtijevaju u profesionalnom okruženju. Sistematski pregled koji su sproveli Scandurra, Kelly, Fusaro, Cefalo i Hermannsson (2024) pokazuje da su aktivnosti povezane sa radnim iskustvom među značajnijim mehanizmima za razvoj vještina relevantnih za tržište rada, iako njihovi efekti zavise od načina na koji su takvi programi organizovani.

Pitanje stručne prakse ima posebnu važnost u obrazovanju studenata Političkih nauka, jer je njihovo buduće profesionalno angažovanje moguće u različitim sektorima i institucionalnim okruženjima. Diplomirani studenti mogu raditi u organima javne uprave, jedinicama lokalne samouprave, javnim ustanovama, političkim strankama i organizacijama, nevladinom sektoru, međunarodnim organizacijama, istraživačkim institucijama, medijima i drugim oblastima. Takva širina potencijalnih profesionalnih angažmana zahtijeva da studijski program omogući studentima upoznavanje sa različitim oblicima profesionalnog rada i da ih postepeno priprema za konkretne zahtjeve radnog okruženja.

Upravo zbog toga stručnu praksu nije opravdano posmatrati kao izdvojenu aktivnost u okviru studiranja, već kao dio šireg procesa profesionalne pripreme studenata. Njena vrijednost zavisi i od stepena povezanosti sa studijskim programom, mogućnosti izbora institucije ili organizacije u skladu sa interesovanjima studenta, kao i od saradnje fakulteta sa institucijama u kojima se praksa realizuje. Kvalitetna saradnja između akademskog i profesionalnog okruženja omogućava da potrebe obje strane budu uzete u obzir prilikom kreiranja sadržaja i načina realizacije prakse. U tom smislu, predmet ovog istraživanja jeste analiza postojećeg modela obavezne stručne prakse studenata prvog ciklusa studija Političkih nauka na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. Istraživanje

je usmjereno na tri grupe ispitanika: studente Političkih nauka, diplomirane studente i predstavnike relevantnih institucija. Uključivanjem različitih grupa aktera nastoji se dobiti cjelovitija slika o postojećem stanju, jer se pitanje stručne prakse ne može posmatrati isključivo iz perspektive studenata, već i kroz iskustva onih koji su je već prošli, kao i institucija koje učestvuju u njenoj realizaciji.

Cilj istraživanja je utvrđivanje potreba studenata u pogledu profesionalnog razvoja i obrazovanja za tržište rada, kao i formulisanje prijedloga nove studijske politike za unapređenje obavezne stručne prakse na prvom ciklusu studija Političkih nauka. U skladu sa postavljenim ciljem, istraživanjem se ispituju iskustva studenata i diplomiranih studenata, njihova procjena kvaliteta i korisnosti postojeće prakse, potrebe za dodatnim praktičnim sadržajima, kao i stavovi o načinima njenog unapređenja. Posebna pažnja posvećena je identifikovanju nedostataka postojećeg modela i utvrđivanju uslova koji bi mogli doprinijeti njegovoj efikasnijoj realizaciji. To podrazumijeva istraživanje pitanja organizacije prakse, izbora i broja institucija domaćina, trajanja i kontinuiteta praktičnog rada, stepena uključenosti studenata u konkretne poslove, mentorske podrške i načina praćenja njihovog rada. Istovremeno, stavovi predstavnika institucija omogućavaju sagledavanje spremnosti organizacija za saradnju sa fakultetom, kao i njihovih očekivanja od studenata koji se uključuju u praktičan rad.

Na osnovu dobijenih rezultata istraživanje ima za cilj da ponudi konkretne preporuke za unapređenje postojećeg modela stručne prakse. Prijedlog unapređenja usmjeren je ka stvaranju sistematičnijeg modela u kojem bi praktična nastava bila jasnije povezana sa ishodima studijskog programa i profesionalnim potrebama studenata. Na taj način stručna praksa bi mogla dobiti značajniju ulogu u procesu profesionalne pripreme studenata i predstavljati jedan od instrumenata za usklađivanje studijskog programa sa potrebama tržišta rada. Istraživanje je, u skladu sa postavljenim predmetom i ciljem, zasnovano na kombinaciji teorijskih i empirijskih metoda. U analizi relevantne naučne i stručne literature korišćene su metoda analize sadržaja, komparativna metoda i induktivno-deduktivna metoda, dok su za prikupljanje primarnih podataka korišćene anketa i intervju. Kombinovanjem kvantitativnog i kvalitativnog pristupa nastoji se obezbijediti potpunije sagledavanje problema i omogućiti formulisanje preporuka zasnovanih na iskustvima i stavovima različitih aktera. Na taj način istraživanje stručnu praksu posmatra, ne samo kao postojeću komponentu studiranja, već kao pitanje koje zahtijeva kontinuirano preispitivanje njenog kvaliteta, svrhe i usklađenosti sa potrebama studenata i profesionalnog okruženja. Rezultati istraživanja treba da predstavljaju osnovu za formulisanje prijedloga nove studijske politike i konkretnih mjera usmjerenih na unapređenje obavezne stručne prakse na prvom ciklusu studija Političkih nauka.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

U istraživanju su primijenjene odgovarajuće naučnoistraživačke metode i tehnike koje omogućavaju sistematično i sveobuhvatno sagledavanje značaja, postojećeg stanja i mogućnosti unapređenja studentske stručne prakse u oblasti političkih nauka. Metodološki okvir istraživanja koncipiran je u skladu sa predmetom i ciljevima istraživanja, a obuhvata teorijsku analizu relevantne naučne i stručne literature, kao i prikupljanje, obradu i interpretaciju primarnih empirijskih podataka.

U teorijskom dijelu istraživanja primijenjena je **metoda analize sadržaja**, koja je korišćena prilikom sistematskog proučavanja naučne i stručne literature, relevantnih publikacija, institucionalnih dokumenata i drugih izvora koji se neposredno ili posredno odnose na studentsku stručnu praksu, njenu ulogu u procesu visokog obrazovanja, razvoj profesionalnih kompetencija i povezivanje obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada.

Primjenom ove metode izvršena je identifikacija, klasifikacija i analiza relevantnih teorijskih pristupa, ključnih pojmova i stavova autora od značaja za predmet istraživanja. Na taj način formirana je teorijska osnova za razumijevanje studentske prakse i definisanje osnovnih kategorija koje su dalje razmatrane u empirijskom dijelu istraživanja.

Pored metode analize sadržaja, primijenjena je **komparativna metoda**, čija je svrha bila utvrđivanje sličnosti i razlika u pristupima organizovanju i realizaciji studentske prakse, kao i poređenje stavova i iskustava različitih kategorija ispitanika. Komparativna analiza omogućila je sagledavanje istraživanog fenomena iz različitih perspektiva i prepoznavanje odstupanja između očekivanja studenata, iskustava diplomiranih studenata i potreba i mogućnosti institucija uključenih u realizaciju stručne prakse. Primjenom ove metode stvorena je osnova za identifikovanje potencijalnih modela i elemenata koji bi mogli doprinijeti unapređenju postojećeg sistema studentske prakse.

U istraživanju je primijenjena i **induktivno-deduktivna metoda**, kojom je omogućeno povezivanje pojedinačnih empirijskih nalaza sa opštim teorijskim saznanjima. Induktivni postupak korišćen je za izvođenje opštijih zaključaka na osnovu pojedinačnih stavova, iskustava i rezultata dobijenih empirijskim istraživanjem. Na osnovu identifikovanih obrazaca i tendencija u odgovorima ispitanika formulisani su zaključci o postojećem stanju, kvalitetu i ključnim izazovima u realizaciji studentske prakse. Deduktivni postupak primijenjen je u procesu povezivanja opštih teorijskih pretpostavki o značaju praktičnog obrazovanja, profesionalnog osposobljavanja i razvoja zapošljivosti sa konkretnim predmetom istraživanja, odnosno studentskom stručnom praksom na studijama Političkih nauka.

Empirijski dio istraživanja zasnovan je na primjeni **ankete i intervjua** kao osnovnih tehnika za prikupljanje primarnih podataka. **Anketno** istraživanje sprovedeno je sa ciljem ispitivanja stavova, iskustava i procjena studenata i diplomiranih studenata u vezi sa postojećim modelom studentske stručne prakse. Posebna pažnja usmjerena je na utvrđivanje načina na koji ispitanici procjenjuju organizaciju i sadržaj prakse, njen doprinos sticanju praktičnih znanja i profesionalnih kompetencija, stepen povezanosti teorijskih sadržaja sa praktičnim radom, uočene probleme i nedostatke, kao i mogućnosti i prijedloge za unapređenje postojećeg modela. **Intervju** je primijenjen kao kvalitativna tehnika prikupljanja podataka od predstavnika relevantnih institucija koje mogu biti uključene u organizaciju i realizaciju studentske stručne prakse. Primjenom ove tehnike nastojalo se dobiti detaljnije razumijevanje perspektive institucija, njihovih iskustava i očekivanja u vezi sa angažovanjem studenata, kao i procijeniti spremnost i mogućnosti za intenziviranje saradnje sa visokoškolskim ustanovama. Poseban fokus stavljen je na pitanja koja se odnose na potencijalne oblike saradnje, potrebe institucija u pogledu kompetencija studenata, mogućnosti uključivanja studenata u konkretne radne zadatke i potencijalna ograničenja u realizaciji stručne prakse.

Kombinovanjem navedenih metoda i tehnika omogućena je **triangulacija podataka**, odnosno sagledavanje istraživanog problema kroz različite izvore i perspektive. Teorijska analiza omogućila je utemeljenje istraživanja u postojećim naučnim saznanjima, dok su empirijske tehnike omogućile neposredno prikupljanje podataka od aktera koji imaju iskustvo sa studentskom praksom ili mogućnost njenog organizovanja i realizacije. Na taj način ostvarena je veća cjelovitost u analizi istraživanog problema i omogućeno međusobno povezivanje teorijskih polazišta i empirijskih nalaza. Dobijeni empirijski podaci analizirani su i interpretirani u odnosu na postavljeni predmet, cilj i istraživačke zadatke. Posebna pažnja posvećena je identifikovanju ključnih problema i nedostataka postojećeg modela, utvrđivanju potreba studenata i diplomiranih studenata, kao i sagledavanju mogućnosti koje relevantne institucije pružaju u procesu praktičnog osposobljavanja. Na osnovu komparativne analize rezultata različitih grupa ispitanika nastojalo se utvrditi u kojim oblastima postoji podudarnost stavova, a u kojim se njihove procjene razlikuju.

Ovo istraživanje temelji se na opštim pravnim odredbama koje su sistematizovane

od najopširnijih do konkretnih pravnih akata koji regulišu pitanje studentske prakse na studijskom programu Političke nauke.

Zakon o Visokom obrazovanju Republike Srpske (Sl. Glasnik RS, 67/20)[1] je najvažniji opšti pravni akt koji uređuje visoko obrazovanje u Republici Srpskoj. Zakon jasno prikazuje postojeću pravnu obavezu visokoškolskih ustanova da povezuju studijske programe sa tržištem rada, što se ispunjava upravo kroz uspostavljanje studentske prakse. Zakon takođe propisuje obavezu koju poslodavci i predstavnici visokoškolskih ustanova imaju prilikom sprovođenja studentske prakse, a neke od tih obaveza podrazumijevaju: vrednovanje prakse u vidu ECTS bodova, definisanje ciljeva prakse unaprijed, zaključivanje formalnih ugovora/sporazuma između poslodavca i visokoškolske ustanove kojim se definišu prava i obaveze studenta, obezbjeđivanja mentora na radnom mjestu kao i nastavnika u visokoškolskoj ustanovi koji prate i koordinišu rad prakse, kao i evaluacija izvođenja prakse.

Studentska praksa definisana je i Zakonom o radu Republike Srpske (Sl. Glasnik 1/16)[2] u kojem se navodi da rad koji student obavlja na praksi mora jasno da se razlikuje od klasičnog radnog odnosa. Zakon takođe definiše zaštitu od zloupotrebe studentskog rada, pitanje naknade i neophodnu zaštitu na radu. Zakon propisuje da je rad obavljen na praksi neplaćen osim ukoliko se poslodavac i predstavnici visokoškolske ustanove ne dogovore suprotno, što mora biti praćeno posebnim ugovorom. Propisane su i pravne posljedice ukoliko dođe do štete koju student počini prema poslodavcu ili trećim licima namjerno ili iz krajnje nepažnje.

Razlika u definisanju studentske prakse u ova dva zakona jeste u tome što Zakon o Visokom obrazovanju definiše praksu kao akademsku obavezu i način za sticanje ECTS bodova, dok Zakon o radu Republike Srpske definiše uslove rada i prava radnika, odnosno studenta uključujući i njegove dužnosti prema poslodavcu.

Statut Univerziteta u Banjoj Luci poštuje opšte zakonske odredbe i sadrži institucionalni okvir za uspostavljanje saradnje fakulteta sa realnim i javnim sektorom. Statut propisuje da svi studenti Univerziteta imaju pravo na obrazovanje u skladu sa akreditovanim studijskim programom. Ukoliko je praksa predviđena silabusom studijskog programa, visokoškolska ustanova je dužna da obezbijedi uslove za njeno nesmetano izvođenje. U Pravilniku o studiranju na I ciklusu studija precizirani su mehanizmi vrednovanja obavljenje studentske prakse i njeno ispravno integrisanje u kurikulum svih studija na Univerzitetu u Banjoj Luci. Tragom navedenog, članom 61. Statuta Fakulteta političkih nauka, propisana je mogućnost izvođenja studentske prakse. Ostavljena je mogućnost da se donose podzakonski pravni akti po potrebi, a koji bi bliže uredili ovu oblast.

Analizirajući pomenute pravne izvore, stajemo na stanovište da je studentska praksa studentima na Univerzitetu u Banjoj Luci zagarantovano pravo. Republika Srpska i Univerzitet u Banjoj Luci svojim pravnim odredbama u potpunosti poštuju pravo studenata na kvalitetno i bezbijedno obavljanje studentske prakse. Statut Fakulteta političkih nauka ne tretira studentsku praksu kao obavezujuću i ostavlja dosta prostora da se podzakonskim pravnim aktima reguliše pitanje izvođenja studentske prakse.

Kako bi se bolje razumio značaj studentske prakse i iskustva koji stiže sa njom, važno

---

1 Vidjeti odredbe Zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 67/2020 i 107/2024) koje se odnose na standarde kvaliteta, osmišljavanje studijskih programa u skladu sa potrebama tržišta rada, te organizaciju praktične nastave i vrednovanje kroz ECTS bodove.

2 Detaljnije o pravnom statusu lica na stručnom osposobljavanju, usavršavanju i obaveznoj praksi, uslovima zaključenja posebnog ugovora, odsustvu klasičnog radnog odnosa, naknadi i odgovornosti za štetu vidjeti u odredbama Zakona o radu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 1/2016, 66/2018, 91/2021 – odluka US, 119/2021, 112/2023, 39/2024, 28/2026 – odluka US i 59/2026).

je navesti Kolbov koncept iskustvenog učenja. Prema Kolbu (1984)[3], učenje kroz iskustvo predstavlja proces u kome se znanje stvara transformacijom iz neposrednog iskustva u apstraktne koncepte. Eksperimentalno učenje dešava se kroz nekoliko etapa, za primjer se upravo može navesti Studij političkih nauka, iako on ima svoje specifičnosti. Po Kolbovom ciklusu, studenti političkih nauka prije svega treba da steknu konkretno iskustvo, kao što je obilazak ili posjeta institucije, nevladine organizacije ili medija. U drugoj etapi refleksivnog posmatranja student analizira stvarna dešavanja na radnom mjestu i iz prve ruke upoznaje se sa mogućim izazovima. Do kombinovanja teorijskih saznanja stečenih na fakultetu i iskustva iz stvarnog radnog okruženja dolazi u trećoj fazi apstraktne konceptualizacije. Ova faza studenta priprema za tržište rada i stvara samopouzdanje za prihvatanje potencijalnih izazova koje nosi zaposlenje. Završna faza Kolbovog ciklusa predstavlja aktivno eksperimentisanje, što znači da je student spreman da primjenjuje nove ili unapređene vještine koje je stekao na praksi.

S aspekta ove teme, neophodno je detaljnije razraditi ranije pomenutu specifičnost ovog studijskog programa. Problematika usklađenosti studijskih programa političkih nauka sa potrebama tržišta rada u BiH ogleda se u nedovoljnoj prepoznatljivosti specifičnih kompetencija diplomiranih politikologa, što za posljedicu ima njihovu potčinjenost u odnosu na tradicionalno dominantna zvanja iz oblasti prava i ekonomije (upor. HEA BiH, 2013)[4].

Craig[5] u svom radu govori o suštini praktičnog učenja i navodeći studije političkih nauka ukazuje na važnost djelovanja i vršenje praktičnih zadataka, tako navodi kreiranje javnih politika, rad u institucijama i javno komuniciranje kao esencijalne vještine koje treba savladati. Autor se ne poziva isključivo na neoliberalni koncept zapošljivosti, nego na dublju pedagošku ulogu praktičnog rada, te smatra da je učenje van učionice neophodno za formiranje stavova spremnih za društvo i buduću profesionalnu evoluciju ličnosti. (Craig, 2014).

Rezultati istraživanja pokazuju da iskustvo u realnom radnom okruženju značajno doprinosi pripremi studenata za tržište rada, posebno razvoju sposobnosti primjene znanja i reagovanja u situacijama koje se ne mogu u potpunosti simulirati u učionici. Povezivanje teorijskih znanja i praktičnog iskustva doprinosi profesionalnom razvoju studenata i izgradnji socijalnog kapitala. Na osnovu nalaza mogu se izdvojiti preporuke koje se odnose na kvalitetniji sadržaj i organizaciju prakse, snažniju saradnju Fakulteta sa relevantnim institucijama, aktivnije uključivanje studenata, kvalitetnije mentorstvo i sistematično praćenje i vrednovanje ishoda prakse. Na taj način istraživanje pruža osnov za oblikovanje modela stručne prakse usklađenog sa potrebama studenata i drugih relevantnih aktera.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prilikom interpretacije rezultata istraživanja potrebno je uzeti u obzir određena metodološka ograničenja. Prvo ograničenje odnosi se na veličinu i način formiranja anketnog uzrka, koji je zasnovan na dobrovoljnom učešću studenata i diplomiranih politikologa do

3 David A. Kolb je američki psiholog i teoretičar obrazovanja poznat po razvoju teorije iskustvenog učenja (experiential learning). Njegov teorijski pristup polazi od pretpostavke da se učenje ostvaruje kroz transformaciju iskustva, pri čemu iskustveno učenje predstavlja važnu osnovu povezivanja teorijskih znanja sa praktičnim iskustvom.

4 Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine (2013). *Izvještaj Komisije stručnjaka za eksternu evaluaciju studijskog programa Političke nauke, prvi ciklus studija*.

5 Craig A. Craig je američki politikolog i istraživač u oblasti političkog obrazovanja, posebno poznat po radu na primjeni iskustvenog učenja u nastavi političkih nauka. U svojim istraživanjima razmatra značaj povezivanja teorijskog znanja sa praktičnim iskustvom studenata.

kojih je upitnik distribuiran putem tematskih grupa. Takav način prikupljanja podataka omogućio je obuhvatanje ispitanika koji pripadaju ciljnim kategorijama istraživanja, ali ne pruža osnovu za potpunu generalizaciju dobijenih rezultata na cjelokupnu populaciju studenata i diplomiranih politikologa.

Dodatno ograničenje proizilazi iz različitog nivoa neposrednog iskustva ispitanika sa studentskom praksom, zbog čega je prilikom tumačenja odgovora potrebno razlikovati procjene zasnovane na ličnom iskustvu od stavova i očekivanja ispitanika koji nisu imali priliku da obavljaju praksu.

Ograničenja se odnose i na institucionalni obuhvat kvalitativnog dijela istraživanja, budući da su intervjuima obuhvaćeni predstavnici 20 potencijalnih institucija domaćina. Iako dobijeni nalazi pružaju značajan uvid u mogućnost proširenja institucionalne saradnje i spremnost potencijalnih partnera za prihvatanje studenata na praksu, oni se odnose na institucije obuhvaćene istraživanjem i ne predstavljaju iscrpan pregled svih institucija koje bi mogle biti uključene u realizaciju stručne prakse.

Navedena ograničenja uzeta su u obzir prilikom analize i tumačenja rezultata istraživanja, kao i prilikom formulisanja prijedloga mjera[6] za unapređenje postojećeg modela studentske prakse na studijskom programu Političke nauke.

1. Rezultati ankete

Anketnim istraživanjem obuhvaćeno je ukupno 49 ispitanika, od čega je 53,1% ženskog, a 46,9% muškog pola[7]. Prema mjestu prebivališta, najveći udio ispitanika, odnosno 73,5%, živi izvan Banje Luke, dok 26,5% ispitanika ima prebivalište u Banjoj Luci. Kada je riječ o tipu sredine, 71,4% ispitanika dolazi iz urbanih, a 28,6% iz ruralnih sredina. Prema statusu, uzorak čini 30 trenutno upisanih studenata Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, odnosno 61,2%, i 19 diplomiranih politikologa, odnosno 38,8%.

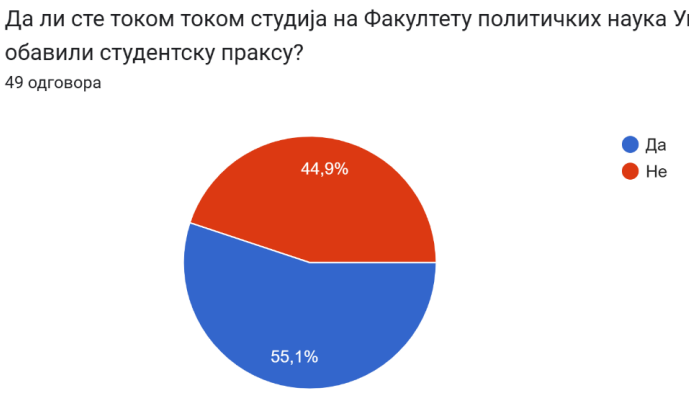
Od ukupnog broja ispitanika, njih 27, odnosno 55,1%, navelo je da je tokom studiranja na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci imalo iskustvo obavljanja studentske prakse, dok 22 ispitanika, odnosno 44,9%, nisu imali takvo iskustvo (Grafikon br. 1). Shodno tome, analiza pitanja koja se odnose na organizaciju, sadržaj, kvalitet i ishode studentske prakse zasniva se na odgovorima 27 ispitanika koji su praksu zaista obavljali. Ovakvo izdvajanje poduzorka omogućava da se procjene zasnivaju na neposrednom iskustvu ispitanika, čime se izbjegava uključivanje odgovora onih koji nisu imali iskustvo sa praksom.

Analiza mjesta realizacije studentske prakse pokazuje izraženu koncentraciju praktičnog angažmana u organima državne uprave. Od 27 ispitanika koji su obavljali praksu, njih 23, odnosno 85,2%, praksu je realizovalo u organima državne uprave. U javnim ustanovama praksu je obavljalo sedam ispitanika (25,9%), dok su jedinice lokalne samouprave i nevladine organizacije bile zastupljene sa četiri ispitanika po svakoj instituciji (14,8%). Političke organizacije i međunarodne organizacije zastupljene su sa jednim ispitanikom (3,7%), dok nijedan ispitanik nije naveo medije kao mjesto realizacije prakse.

Dobijeni podaci ukazuju na relativno ograničenu institucionalnu diversifikaciju studentske prakse. Dominantna zastupljenost organa državne uprave može biti značajna

6 Na osnovu rezultata istraživanja izrađena je studijska politika pod nazivom „Unapređenje modela studentske stručne prakse na studijskom programu Političke nauke prvog ciklusa studija Univerziteta u Banjoj Luci", koja sadrži analizu postojećeg modela i razrađen prijedlog mjera za njegovo unapređenje. Dokument je namijenjen razmatranju pred nadležnim organima Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci.

7 Anketno istraživanje sprovedeno je tokom jula i avgusta 2026. godine putem onlajn upitnika namijenjenog studentima i diplomiranim politikolozima Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci.

Grafikon br. 1 Status studenata u pogledu obavljanja studentske prakse

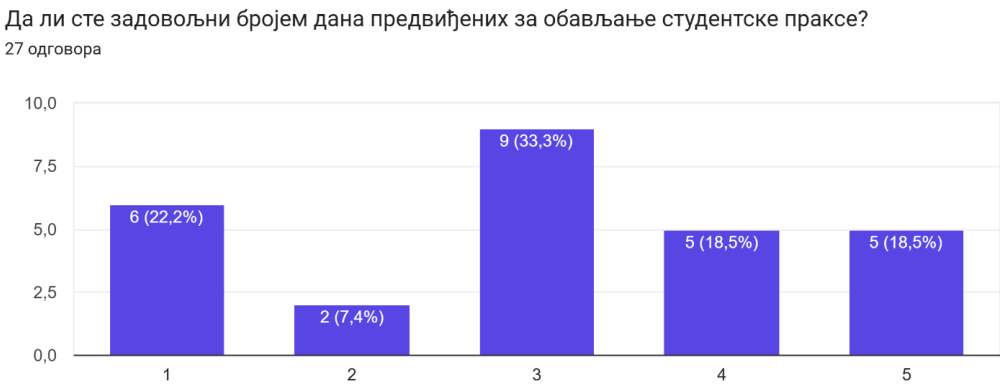
sa aspekta upoznavanja studenata sa funkcionisanjem javnog sektora, ali istovremeno ukazuje na prostor za proširenje mreže institucija domaćina. Za studente Političkih nauka posebno bi bilo značajno razvijanje mogućnosti za praksu u različitim sektorima, čime bi se omogućilo upoznavanje sa širim spektrom profesionalnih uloga i radnih okruženja.

Kada je riječ o mentorskoj podršci, 17 ispitanika (63,0%) navelo je da je tokom obavljanja prakse imalo mentora, dok je 10 ispitanika (37,0%) navelo da mentorska podrška nije bila obezbijeđena (Grafikon br. 2). Iako većina ispitanika jeste imala određeni oblik mentorske podrške, činjenica da više od trećine ispitanika praksu nije obavljalo uz podršku formalno određenog mentora predstavlja značajan nalaz, posebno imajući u vidu potrebu za usmjeravanjem studenata tokom njihovog uključivanja u profesionalno okruženje.

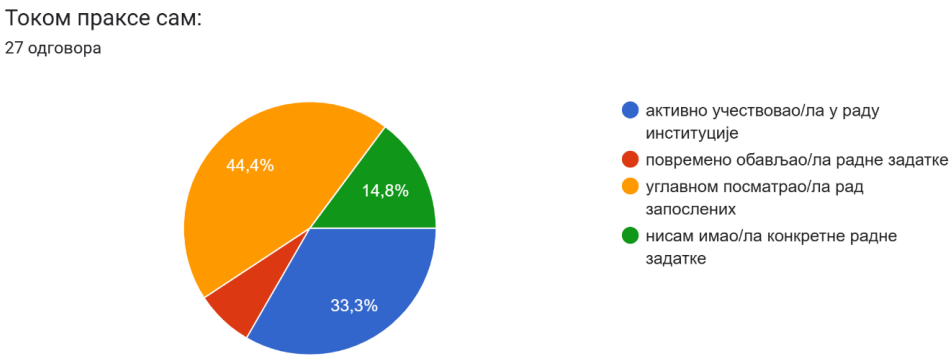
Grafikon br. 2 Status studenta prema obezbijeđenoj mentorskoj podršci

Procjena zadovoljstva trajanjem prakse pokazuje neujednačena iskustva ispitanika. Ocjenu 1 dalo je 22,2% ispitanika, ocjenu 2 njih 7,4%, dok je ocjenu 3, odnosno neutralnu procjenu, dalo 33,3% ispitanika. Praksu je ocjenom 4 ocijenilo 18,5%, a ocjenom 5 takođe 18,5% ispitanika (Grafikon br. 3). Distribucija odgovora pokazuje da ne postoji izraženo zadovoljstvo trajanjem prakse među većinom ispitanika, dok značajan udio niskih ocjena ukazuje na percepciju da postojeće trajanje nije dovoljno za ostvarivanje punog obrazovnog i profesionalnog potencijala praktičnog rada.

Grafikon br. 3 Zadovoljstvo studenata brojem dana predviđenim za obavljanje prakse

Posebno značajan nalaz odnosi se na stepen aktivnog uključivanja studenata u rad tokom obavljanja prakse. Najveći broj ispitanika, njih 12 (44,4%), naveo je da se njihovo iskustvo uglavnom svodilo na posmatranje rada zaposlenih. Aktivno učešće u radu imalo je devet ispitanika (33,3%), dok su četiri ispitanika (14,8%) navela da tokom prakse nisu imala konkretne radne zadatke. Dvoje ispitanika (7,4%) navelo je da je radne zadatke obavljalo samo povremeno (Grafikon br. 4).

Grafikon br. 4 Vrste zadataka koje su studenti obavljali tokom stručne prakse

Ovakva struktura odgovora ukazuje na problem nedovoljne aktivizacije studenata tokom praktičnog rada. Iako se stručna praksa zasniva na učenju u realnom radnom okruženju, dominantno posmatrački karakter iskustva može ograničiti mogućnost razvoja praktičnih kompetencija. Posebno je značajan podatak da je gotovo polovina ispitanika praksu prvenstveno doživjela kroz posmatranje rada zaposlenih, dok je samo trećina navela da je bila aktivno uključena u radne aktivnosti. Time se otvara pitanje usklađenosti između formalnog cilja stručne prakse i njenog stvarnog sadržaja.

Uprkos navedenom, većina ispitanika prepoznaje određenu obrazovnu vrijednost iskustva. Naime, 21 ispitanik (77,8%) smatra da je tokom prakse stekao nova znanja i vještine, dok šest ispitanika (22,2%) nije prepoznalo takav napredak. Ovaj nalaz pokazuje da postojeći model prakse, uprkos uočenim nedostacima, ostvaruje određeni doprinos

učenju i profesionalnom razvoju studenata. Međutim, istovremeno ukazuje na potrebu za njegovim unapređenjem kako bi sticanje znanja i vještina bilo rezultat sistematski planiranih aktivnosti, a ne samo individualnog iskustva studenta.

Procjene ispitanika o uticaju studentske prakse na pripremljenost za buduće zaposlenje uglavnom se kreću u rasponu niskih do umjerenih vrijednosti. Najveći udio ispitanika, njih devet (33,3%), dao je ocjenu 3. Ocjene 1 i 2 ukupno je dalo 25,9% ispitanika, što ukazuje na to da približno četvrtina ispitanika ne smatra da je iskustvo prakse u značajnoj mjeri doprinijelo njihovoj pripremljenosti za budući rad.

Slična distribucija odgovora zabilježena je i kod procjene doprinosa prakse konkurentnosti na tržištu rada. Ocjenu 3 dalo je osam ispitanika (29,6%), dok je ocjenu 5 dalo sedam ispitanika (25,9%). Istovremeno, 29,6% ispitanika dalo je ocjene 1 i 2 (Grafikon br. 5). Dobijeni rezultati pokazuju da ispitanici nisu jedinstveni u procjeni profesionalne vrijednosti prakse, ali da značajan dio uzorka njen doprinos zapošljivosti i konkurentnosti na tržištu rada ne ocjenjuje visoko.

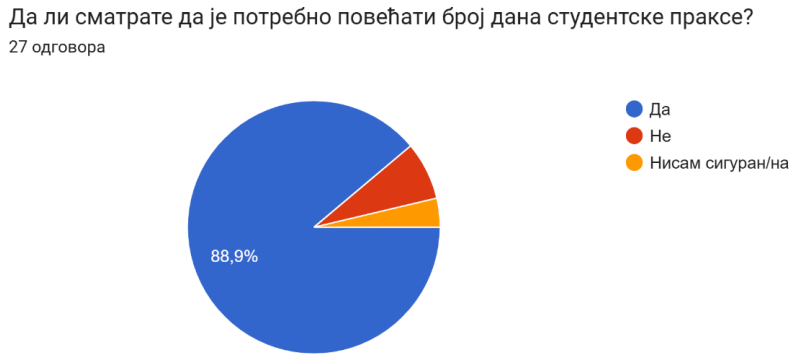
Grafikon br. 5 Uticaj stručne prakse na konkurentnost studenata na tržištu rada

Kada je riječ o opštem zadovoljstvu iskustvom studentske prakse, najzastupljenije su ocjene 2 i 3. Ocjenu 2 dalo je devet ispitanika (33,3%), dok je ocjenu 3 dalo osam ispitanika (29,6%). Samo jedan ispitanik (3,7%) dao je najnižu ocjenu, odnosno izrazio izuzetno nezadovoljstvo. Ovakva raspodjela ukazuje na pretežno umjereno ili niže zadovoljstvo ukupnim iskustvom, bez izražene dominacije krajnje negativnih stavova.

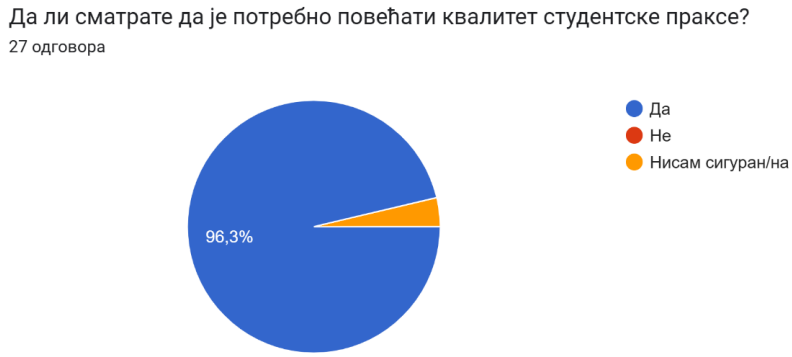
Zanimljiv nalaz predstavlja činjenica da nijedan ispitanik nije naveo postojanje konkretnog problema ili incidenta tokom obavljanja prakse. Ipak, odsustvo prijavljenih incidenata ne znači i odsustvo problema u samoj organizaciji praktičnog rada. Naprotiv, odgovori na druga pitanja ukazuju na postojanje strukturnih nedostataka koji se prije svega odnose na sadržaj, trajanje i stepen aktivnog učešća studenata. Na taj način rezultati ukazuju na razliku između neposrednog iskustva problema i percepcije sistemskih nedostataka u organizaciji prakse.

Uprkos navedenim ograničenjima, 23 ispitanika (85,2%) navelo je da bi instituciju u kojoj su obavljali praksu preporučilo svojim kolegama, dok je 11,1% ispitanika bilo neodlučno. Ovaj podatak pokazuje da zadovoljstvo institucijom domaćinom nije nužno jednako procjeni kvaliteta samog modela stručne prakse. Drugim riječima, studenti mogu pozitivno vrednovati instituciju i radno okruženje u kojem su boravili, a istovremeno smatrati da fakultetski model organizacije prakse treba značajno unaprijediti.

Potreba za unapređenjem studentske prakse izrazito je naglašena u odgovorima ispitanika. Čak 26 ispitanika (96,3%) smatra da je potrebno unaprijediti kvalitet prakse, dok 24 ispitanika (88,9%) smatra da je potrebno povećati broj dana, odnosno produžiti njeno trajanje (Grafikon br. 6 i 7). Ovi rezultati predstavljaju jedan od najjasnijih pokazatelja u istraživanju i ukazuju na visok stepen saglasnosti ispitanika o potrebi za promjenama postojećeg modela.

Grafikon br. 6 Stavovi studenata o potrebi povećanja broja dana stručne prakse

Grafikon br. 7 Stavovi studenata o potrebi povećanja kvaliteta studentske prakse

Kao najznačajniji nedostatak postojeće prakse izdvojeno je nedovoljno praktičnog rada, što je navelo 23 ispitanika (85,2%). Sljedeći najzastupljeniji problem jeste kratko trajanje prakse, koji je naveo 21 ispitanik (77,8%). Nedovoljnu saradnju između fakulteta i institucija prepoznalo je šest ispitanika (22,2%), dok je samo jedan ispitanik (3,7%) kao problem izdvojio nedovoljnu angažovanost mentora (Grafikon br. 8).

Grafikon br. 8 Najveći nedostaci postojećeg sistema studentske prakse

Struktura odgovora ukazuje da se ključni problemi ne nalaze prvenstveno u odnosu studenta i institucije domaćina, već u načinu na koji je praktični rad koncipiran i integrisan u studijski proces. Dominantni odgovori usmjereni su na količinu i kvalitet praktičnog angažmana, što ukazuje na potrebu da se postojeći model transformiše iz pretežno kratkotrajnog iskustva posmatranja rada u strukturisan proces učenja kroz aktivno učešće.

Kvalitativni odgovori ispitanika dodatno produbljuju i objašnjavaju rezultate kvantitativnog dijela istraživanja. Posebno se izdvajaju iskustva studenata koji su praksu obavljali u organima državne uprave, naročito u ministarstvima, gdje su pojedini ispitanici naveli da se praksa uglavnom svodila na posmatranje rada zaposlenih, slušanje i prisustvovanje svojevrsnim „klasičnim predavanjima" u kancelarijama. Nasuprot tome, iskustva iz gradskih i opštinskih uprava ukazuju na veći stepen mogućnosti za uključivanje studenata u konkretne operativne aktivnosti.

Ovi odgovori ukazuju na značajnu neujednačenost u kvalitetu iskustva koje studenti ostvaruju u zavisnosti od institucije domaćina. Sama institucija u kojoj se praksa realizuje može imati važnu ulogu u određivanju sadržaja i nivoa angažovanja studenta, što dodatno naglašava potrebu za jasnijim definisanjem minimalnih standarda i očekivanih ishoda stručne prakse.

Kao jedno od najčešće isticanih rješenja ispitanici su naveli produženje trajanja i kontinuiraniju organizaciju prakse. Kao mogući model izdvojena je realizacija prakse tokom jednog dana sedmično u toku cijelog semestra. Takav pristup omogućio bi postepeno uključivanje studenata u rad institucije i stvaranje kontinuiteta između akademskih sadržaja i praktičnog iskustva. Istovremeno, studenti bi imali više mogućnosti da se uključe u konkretne administrativne, pravne i analitičke procedure, uključujući pripremu sastanaka, rad sa dokumentacijom i druge zadatke relevantne za njihovo buduće profesionalno angažovanje.

Ispitanici su ukazali i na potrebu proširenja mreže partnerskih institucija. Posebno je istaknuta mogućnost formalizovanja saradnje sa Narodnom skupštinom, međunarodnim i nevladinim organizacijama, čime bi studentima bio omogućen pristup različitim profesionalnim okruženjima. U tom smislu, kao značajan prijedlog izdvojena je i mogućnost izbora institucije domaćina u skladu sa interesovanjima studenta i njegovim profesionalnim usmjerenjem.

Pozitivno je ocijenjena samoinicijativa studenata i Studentske organizacije Fakulteta političkih nauka u obezbjeđivanju neformalnih mogućnosti za praksu studentima druge

i treće godine. Međutim, istovremeno je izražena potreba da se ovakve aktivnosti institucionalizuju i integrišu u formalni sistem stručne prakse. U tom procesu posebno se ističe potreba za aktivnijom ulogom nadležnih katedri i fakulteta u uspostavljanju i održavanju saradnje sa institucijama domaćinima.

Rezultati anketnog istraživanja pokazuju da studentska stručna praksa na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci predstavlja relevantan segment profesionalnog osposobljavanja studenata, ali da postojeći model ne koristi u potpunosti njen potencijal. Većina ispitanika koji su praksu obavljali prepoznaje određenu korist u pogledu sticanja novih znanja i vještina, ali istovremeno ukazuje na ograničenja koja se prvenstveno odnose na nedovoljno aktivno uključivanje u rad, kratko trajanje prakse i neujednačenu organizaciju. Posebno je značajno što se potreba za unapređenjem ne zasniva samo na pojedinačnim kritikama, već predstavlja dominantan stav ispitanika. Gotovo svi ispitanici koji su imali iskustvo sa praksom smatraju da je potrebno unaprijediti njen kvalitet, dok velika većina podržava i produženje njenog trajanja. Istovremeno, kvalitativni odgovori ukazuju da studenti ne traže samo veći broj dana provedenih u institucijama, već prije svega kvalitetniji i sadržajniji praktični angažman.

2. Rezultati intervjua

U ovom poglavlju analiziraju se povratne informacije dobijene intervjuima sa predstavnicima institucija (u daljem tekstu: poslodavaca) u kojima su studenti političkih nauka, usmjerenja Javna administracija i Međunarodni odnosi i diplomatija, obavljali studentsku praksu vrednovanu ECTS bodovima. Studenti usmjerenja Javna administracija praksu su obavljali u gradskim upravama Banje Luke i Prnjavora, Narodnoj skupštini Republike Srpske, Službenom glasniku Republike Srpske i Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH, dok su studenti usmjerenja Međunarodni odnosi i diplomatija praksu obavljali u Ministarstvu za evropske integracije i međunarodnu saradnju u Vladi Republike Srpske. Analizom intervjua i anketnog istraživanja sagledavaju se iskustva studenata i poslodavaca u pogledu organizacije, sadržaja, značaja prakse za sticanje praktičnih znanja i vještina i mogućnosti njenog unapređenja.

Izuzetak predstavlja IDDEEA[8], gdje su studenti političkih nauka obavili studijsku posjetu prema unaprijed utvrđenom programu. Iako posjeta nije bila obavezna, bila je konstruktivna i predstavlja osnov za potencijalnu buduću saradnju. Organizaciju studijskih posjeta vodi Studentska organizacija Fakulteta političkih nauka (SOFPN), što ukazuje na postojanje studentske inicijative za unapređenje praktičnog iskustva.

Intervjui obavljeni sa poslodavcima koji su do sada imali saradnju sa Fakultetom u vidu studentske prakse sastojali su se od istih pitanja. Cilj intervjua bila je evaluacija sposobnosti studenata na radnom mjestu, odnosa između studenata i zaposlenih u instituciji i potencijalnim korekcijama koje bi značajno unaprijedile uspostavljanje studentske prakse ili saradnju sa Fakultetom političkih nauka.

Intervjui sa predstavnicima institucija ukazali su na visok stepen podudarnosti njihovih zapažanja. Svi ispitanici naveli su da tokom realizacije studentske prakse nisu imali negativna iskustva, te su istakli zainteresovanost, odgovornost i dobru teorijsku pripremljenost studenata, kao i profesionalan odnos prema zaposlenima. Istovremeno, većina ispitanika uočila je nedostatak praktičnih vještina potrebnih za rad u administrativnom okruženju, što povezuju sa nedostatkom prethodnog iskustva u stvarnom profesionalnom okruženju.

8 IDDEEA (Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine) je upravna organizacija u sastavu Ministarstva civilnih poslova BiH koja je nadležna za izdavanje ličnih dokumenata (lične karte, pasoši, vozačke dozvole), vođenje centralnih evidencija građana i razmjenu podataka sa nadležnim organima u zemlji.

Zbog toga je kao važna preporuka izdvojeno redovnije i sadržajnije izvođenje studentske prakse, usmjereno na razvoj praktičnih vještina.

Većina ispitanika saglasna je po pitanju toga da ne postoji razlog da se ne prime studenti na praksu, dok neki navode nedostatke u resursima poput vremena, prostora i opreme kao potencijalne razloge za odbijanje izvođenja prakse u svojim institucijama. Svi ispitanici su saglasni da su do sada imali korektnu i dobru saradnju sa Fakultetom političkih nauka, te da nije postojalo kršenje uspostavljenih dogovora, čime je očuvana i dobrobit postojeće studentske prakse.

Po završetku analiziranja prethodno pomenutih intervjua, rad se bavi analizom odgovora potencijalnih poslodavaca s kojima su autori istraživanja stupili u kontakt kako bi utvrdili mogućnosti obavljanja prakse u institucijama koje do sada na taj način nisu sarađivale sa Fakultetom političkh nauka, odnosno ne postoje pravno-tehnički ugovori koji im daju pravni osnov za ostvarenje ovog oblika saradnje. Potencijalni poslodavci za studentsku praksu studenata političkih nauka mogu da budu jedinice lokalne samouprave, upravne organizacije, javne ustanove, organi državne uprave, međunarodne i nevladine organizacije ili medijske kuće, što je već zaključeno u prethodnim poglavljima. S tim u vezi, autori istraživanja potrudili su se da poslodavce potraže na osnovu više kriterijuma: na osnovu neposredne geografske pogodnosti za studente, na osnovu poslova koje institucija ili organizacija obavlja i po prirodi zanimanja koja je u skladu sa stručnim znanjima koje studenti posjeduju.

Svi ispitanici dobili su identična pitanja kojima su ispitane mogućnosti izvođenja studentske prakse, zainteresovanost za formalnu saradnju sa Fakultetom političkih nauka, kao i potencijalni nedostaci i potrebni resursi. Rezultati intervjua ukazuju na dobar osnov za uspostavljanje novih oblika saradnje između Fakulteta i institucija i organizacija obuhvaćenih istraživanjem.

Svi ispitanici istakli su značaj studentske prakse za profesionalni razvoj i upoznavanje studenata sa radnim okruženjem. Kao prednosti saradnje izdvojeni su mogućnost da studenti doprinesu novim idejama i perspektivama, dok su kao važne kompetencije navedene poznavanje engleskog jezika, rad na računaru, komunikacijske vještine, osnovna finansijska pismenost i proaktivnost. Istaknuto je i da intenzitet prakse treba prilagoditi specifičnostima studijskog programa i prirodi budućeg zanimanja.

Kao ključni uslovi za kvalitetno izvođenje prakse izdvojeni su jasno definisani plan i ciljevi, mentor u instituciji, nastavnik koordinator na Fakultetu, kontinuirana komunikacija između studenta, Fakulteta i institucije, kao i evaluacija stečenih znanja i vještina. Kancelarija za međunarodnu saradnju Univerziteta u Banjoj Luci posebno je naglasila potrebu pažljivog odabira studenata zbog zahtjeva za visokim nivoom znanja engleskog jezika.

Osnovni nedostaci u uspostavljanju prakse jesu nepostojanje formalnih memoranduma o saradnji, nedostatak vremena zaposlenih za mentorski rad, neusklađenost potreba institucija i Fakulteta, nedovoljna informisanost o mogućnostima saradnje i administrativne i organizacione procedure. Ispitanici su zbog toga naglasili ključnu ulogu Fakulteta u planiranju prakse, definisanju ciljeva, izboru koordinatora, održavanju komunikacije sa institucijama i evaluaciji rada studenata.

U pogledu organizacije vremena za praksu, stavovi ispitanika nisu bili u potpunosti jednaki. Dok pojedine institucije preferiraju unaprijed definisane termine, jedna organizacija, Genesis Project, kao pogodniji model navodi fleksibilno radno vrijeme i mogućnost terenskog rada. Ipak, postoji saglasnost o potrebi postojanja mentora na radnom mjestu i evaluacije prakse, kako bi se utvrdilo ostvarivanje unaprijed definisanih ciljeva (Grafikon br. 2).

Svi ispitanici izrazili su pozitivan stav prema uspostavljanju formalne saradnje sa Fakultetom političkih nauka. Kao ključne preporuke izdvojeni su potpisivanje memoranduma o saradnji, jasno definisanje prava, obaveza i očekivanja svih učesnika, dobra

komunikacija između mentora u instituciji i nastavnika koordinatora na Fakultetu, kao i usmjeravanje prakse na stvarno sticanje novih znanja i vještina, a ne samo na pasivno prisustvo studenata.

3. Uporedna iskustva obavljanja stručne prakse

Istraživanjem su obuhvaćeni studenti Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu (Srbija), Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (Hrvatska), Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Istočnom Sarajevu (Bosna i Hercegovina). Rezultati ukazuju na različite modele organizacije stručne prakse, ali i na visok stepen saglasnosti o njenom obrazovnom i profesionalnom značaju. Analizirani su status prakse u nastavnom planu i programu, način organizacije, vrste institucija, uključenost studenata, uloga mentora, doprinos razvoju praktičnih kompetencija, kao i nedostaci i mogućnosti unapređenja.

Jedna od najznačajnijih razlika odnosi se na stepen institucionalizacije prakse. U Beogradu je praksa obavezan i sistemski organizovan dio studija, koji se realizuje kroz različite godine i institucije, uz praćenje nastavnika i mentora. U Zagrebu je model fleksibilniji i manje ujednačen, pri čemu realizacija često zavisi od pojedinačnih profesora i postojećih sporazuma sa institucijama. U Istočnom Sarajevu praksa se, prema iskazima ispitanika, realizuje dobrovoljno i pretežno u jednoj instituciji, uz trajanje od svega pet radnih dana, što ograničava mogućnost aktivnog angažmana studenata.

Komparativna analiza pokazuje da je aktivno uključivanje studenata jedan od ključnih faktora obrazovne vrijednosti prakse. Studenti koji učestvuju u konkretnim poslovima, radu sa dokumentacijom, radnim sastancima, analizi propisa, javnim politikama ili terenskom radu pozitivnije procjenjuju njenu korisnost. Nasuprot tome, praksa koja se uglavnom svodi na posmatranje i formalno prisustvo pruža manje mogućnosti za razvoj praktičnih kompetencija.

Kao zajednički nedostatak u više analiziranih sredina izdvaja se nedovoljno trajanje prakse. Ispitanici ukazuju da kratak vremenski okvir ograničava mogućnost upoznavanja sa radom institucija i sticanja praktičnih vještina, zbog čega se preporučuje produžavanje trajanja i veća uključenost studenata u konkretne aktivnosti.

Značajnim faktorima pokazali su se i mentorstvo i saradnja Fakulteta sa institucijama. Iako su u pojedinim sredinama zabilježeni problemi sa dostupnošću i angažmanom mentora, pozitivna iskustva potvrđuju značaj kontinuirane komunikacije i jasne podjele odgovornosti između Fakulteta i institucija.

Rezultati ukazuju i na značaj široke mreže partnerskih institucija i transparentnog pristupa praksi. Mogućnost izbora institucije u skladu sa studijskim usmjerenjem i profesionalnim interesovanjima, kao i raznovrsnost institucija u kojima se praksa realizuje, omogućavaju studentima da se upoznaju sa različitim oblicima profesionalnog rada.

Posmatrano u cjelini, regionalna iskustva pokazuju da sama obaveznost prakse nije dovoljna za ostvarivanje njenih obrazovnih efekata. Kvalitet prakse zavisi od njene jasne institucionalne organizacije, adekvatnog trajanja, konkretnog angažmana studenata, kvalitetnog mentorstva i razvijene mreže partnerskih institucija. Ovi nalazi predstavljaju osnovu za definisanje modela stručne prakse na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, posebno u pogledu jasnog definisanja ishoda učenja, zadataka studenata, odgovornosti mentora i institucija, kao i obezbjeđivanja dovoljnog prostora za stvarno sticanje praktičnih kompetencija.

4. Konkretni prijedlozi za unapređenje postojećeg modela studentske prakse na osnovu dobijenih empirijskih nalaza

Rezultati anketnog istraživanja, intervjua sa predstavnicima institucija i analize uporednih iskustava, ukazali su na više nedostataka postojećeg modela studentske prakse, koji se prvenstveno odnose na nedovoljnu zastupljenost praktičnog rada, kratko trajanje prakse, neujednačenu mentorsku podršku i ograničenu institucionalnu raznovrsnost. Navedeni nalazi predstavljaju osnovu za formulisanje konkretnih prijedloga usmjerenih na sadržajno, organizaciono i institucionalno unapređenje postojećeg modela.

U pogledu institucionalne organizacije, činjenica da 37% ispitanika sa iskustvom prakse nije imalo mentora, ukazuje na potrebu za jasnijim definisanjem mentorske podrške i odgovornosti učesnika u njenoj realizaciji. Ovaj nalaz, uz stavove predstavnika intervjuisanih institucija o značaju koordinacije i unaprijed utvrđenih ciljeva, opravdava prijedlog formalizovanja saradnje Fakulteta i institucija domaćina, imenovanje mentora u institucijama i nastavnika koordinatora na Fakultetu, te preciznijeg definisanja zadataka i očekivanih ishoda prakse.

Posebno značajni nalazi odnose se na sadržaj praktičnog angažmana studenata. Čak 85,2% ispitanika izdvojilo je nedovoljnu zastupljenost praktičnog rada kao jedan od najznačajnijih nedostataka, dok je 44,4% navelo da se njihovo iskustvo uglavnom svodilo na posmatranje rada zaposlenih. Stoga se kao jedan od ključnih prijedloga izdvaja aktivnije uključivanje studenata u konkretne radne procese, poput pripreme sastanaka, rada sa dokumentacijom i učešća u administrativnim, pravnim i analitičkim poslovima, u skladu sa djelatnošću institucije. Pored toga, činjenica da 88,9% ispitanika podržalo povećanje broja dana, odnosno produženje trajanja prakse, ukazuje na opravdanost prijedloga njenog kontinuiranijeg organizovanja tokom semestra.

Rezultati istraživanja ukazali su i na potrebu proširenja mogućnosti za obavljanje prakse. Naime, 85,2% ispitanika koji su imali iskustvo prakse obavljali su je u organima državne uprave, što upućuje na ograničenu zastupljenost drugih institucionalnih i organizacionih oblika. U tom smislu, predlaže se proširenje mreže institucija domaćina uključivanjem javnih ustanova, organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija, kao i omogućavanje studentima da, u skladu sa svojim interesovanjima i profesionalnim usmjerenjima učestvuju u izboru institucije u kojoj će obavljati praksu. Intervjui sa potencijalnim institucijama domaćinima dodatno potvrđuju mogućnost proširenja saradnje, ali istovremeno ukazuju na potrebu uvažavanja njihovih organizacionih i resursnih kapaciteta.

Konačno, nalazi koji ukazuju na to da je 77,8% ispitanika tokom prakse steklo određena nova znanja i vještine, ali da su procjene njenog doprinosa pripremljenosti za buduće zaposlenje i konkurentnost na tržištu rada uglavnom bile niske do umjerene, upućuju na potrebu sistematičnijeg praćenja njenih rezultata. Zbog toga se predlaže uvođenje dvosmjerne evaluacije, vođenje dnevnika prakse i izrada završnog izvještaja studenata, čime bi se omogućilo vrednovanje njegovog angažmana, stečenih kompetencija i kvaliteta ostvarenog praktičnog iskustva. Na taj način, dobijeni empirijski nalazi ne predstavljaju samo pokazatelj postojećih nedostataka, već i polaznu osnovu za formulisanje konkretnih mjera čija je svrha da studentsku praksu učine sadržajnijim, organizovanijim i, za profesionalni razvoj studenata, značajnijim dijelom studijskog procesa.[9]

9 Detaljnija razrada predloženih mjera za unapređenje studentske prakse, njihovo grupisanje prema fazama realizacije, kao i način organizacije i praktične primjene predloženog modela, sadržani su u okviru studijske politike, koja je predstavljena i obrazložena u poglavlju Diskusija.

DISKUSIJA

Rezultati istraživanja potvrđuju značaj stručne prakse kao mehanizma povezivanja teorijskih znanja sa stvarnim profesionalnim okruženjem. Istovremeno, nalazi ukazuju da njena obrazovna vrijednost ne zavisi samo od formalnog postojanja, već prvenstveno od načina organizacije, sadržaja i mogućnosti za razvoj praktičnih kompetencija. Ovakav nalaz u skladu je sa rezultatima istraživanja Sanahuja Vélez i Ribes Giner (2015), koji ukazuju na pozitivne efekte stručne prakse na obrazovni i profesionalni razvoj studenata, kao i sa nalazima Scandurra et al. (2024) o značaju radnog iskustva za razvoj vještina relevantnih za tržište rada.

Regionalna komparativna analiza dodatno pokazuje da sama institucionalizacija stručne prakse nije dovoljna za ostvarivanje njenih obrazovnih efekata. Veću vrijednost imaju modeli u kojima studenti aktivno učestvuju u konkretnim poslovima, imaju jasno definisane zadatke i dostupnu mentorsku podršku. Nasuprot tome, praksa koja se svodi na posmatranje i formalno prisustvo ograničava mogućnost razvoja praktičnih kompetencija.

Kao važni preduslovi kvalitetne prakse izdvajaju se njeno adekvatno trajanje, kvalitetno mentorstvo i razvijena saradnja fakulteta sa partnerskim institucijama. Kratak vremenski okvir ograničava mogućnost kontinuiteta u radu, dok nejasno definisana uloga mentora može umanjiti obrazovne efekte prakse. Zbog toga je neophodno uspostaviti jasnu podjelu odgovornosti između Fakulteta i institucija, uz kontinuirano praćenje i evaluaciju realizacije prakse.

Posebno značajan element predstavlja povezanost prakse sa studijskim usmjerenjem i profesionalnim interesovanjima studenata. Šira mreža partnerskih institucija omogućila bi studentima da iskustvo stiču u različitim oblastima političkih nauka, dok bi jasno definisani ishodi učenja i zadaci omogućili da se praktično iskustvo neposredno poveže sa sadržajem studija. U tom smislu, nalazi Curto–Reverte et al. (2025) potvrđuju značaj strukturisane saradnje visokoškolskih ustanova i organizacija, mentorstva i jasno definisanih ishoda učenja.

Na osnovu navedenog, budući model stručne prakse na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci trebalo bi da bude jedinstveno i institucionalno koordinisan, uz obaveznu praksu, adekvatno trajanje, mrežu partnerskih institucija, jasno definisane aktivnosti i ishode učenja, mentorsku podršku i završnu evaluaciju. Cilj takvog modela ne bi trebalo da bude samo ispunjavanje nastavne obaveze, već stvarno osposobljavanje studenata za primjenu znanja i razvoj profesionalnih kompetencija.

1. Obrazloženje studijske politike

Po završetku izrade ovog istraživanja započet je proces izrade studijske politike od strane autora istraživačkog rada. Studijska politika ima za cilj unapređenje postojećeg modela studentske prakse na prvom ciklusu studijskog programa Političke nauke na Fakultetu političkih nauka, tako da se postojeći model prilagodi stvarnim potrebama studenata i zahtjevima njihovog profesionalnog razvoja, te da omogući kvalitetnije ostvarivanje već utvrđenih ciljeva stručne prakse kroz jasnije definisanje obaveze, sadržaje i načine njene realizacije.

Studijska politika sistematizovala je petnaest (15) konkretnih mjera koje bi trebalo da se usvoje za potpuno unapređenje postojećeg modela studentske prakse. Mjere su klasifikovane u tri klastera koji predstavljaju tri faze: 1. Planiranje studentske prakse, 2. Realizacija studentske prakse i 3. Evaluacija studentske prakse.

1.1 Planiranje studentske prakse

Prva faza obuhvata osam (8) mjera usmjerenih na pripremu studenata, Fakulteta I institucija domaćina za realizaciju prakse. Planirano je uvođenje motivacionog pisma, kojim bi studenti predstavili svoja interesovanja, prethodna znanja, vještine i profesionalne ciljeve, kao i izrada informativne brošure i organizovanje prezentacija institucija radi obezbjeđivanja informisanijeg izbora mjesta prakse. Istovremeno, saradnja sa institucijama, organizacijama i drugim potencijalnim poslodavcima bila bi uređena sporazumima o realizaciji prakse. U saradnji sa institucijama domaćinima, Fakultet bi definisao konkretne poslove i zadatke usklađene sa studijskim programom i očekivanim ishodima učenja. Kvalitet mentorskog rada nastojao bi se obezbijediti ograničenjem broja studenata na najviše dva do tri po mentoru, dok bi koordinaciju između Fakulteta, studenata i institucija preuzelo određeno odgovorno lice na Fakultetu. Konačno, utvrđivanjem minimalnih standarda koji bi obuhvatili trajanje prakse, mentorstvo, praktične zadatke, dnevnik i evaluaciju, obezbijedio bi se zajednički okvir za njenu kvalitetniju realizaciju.

1.2. Realizacija studentske prakse

Druga faza obuhvata ukupno četiri (4) mjere usmjerene na neposredno učešće studenata u radu institucija i sticanje praktičnih znanja i vještina. Prvi dan prakse bio bi posvećen upoznavanju sa djelatnošću, nadležnostima, organizacionom strukturom i načinom rada institucije, dok bi preostali period bio usmjeren na realizaciju prethodno definisanih praktičnih zadataka. Uloga mentora podrazumijevala bi usmjeravanje studenata, dodjeljivanje zadataka, pružanje stručne podrške i praćenje njihovog napretka. Ukoliko organizacija institucije to omogućava, studentima bi bila dostupna rotacija između različitih organizacionih jedinica radi sticanja šireg uvida u njeno funkcionisanje. Potpisivanjem izjave o povjerljivosti, studenti bi se obavezali na zaštitu službenih i drugih povjerljivih informacija. Njihov angažman i ostvarene aktivnosti pratile bi se putem dnevnika studentske prakse, koji bi studenti redovno popunjavali, a mentori potvrđivali. Na taj način omogućilo bi se aktivnije učešće studenata i povezivanje teorijskih znanja sa praktičnim radom, uz razvijanje analitičkih, administrativnih i organizacionih sposobnosti.

1.3. Evaluacija studentske prakse

Treća faza obuhvata tri (3) mjere usmjerene na vrednovanje ostvarenih rezultata i unapređenje budućih ciklusa prakse. Osnovni instrument predstavljala bi dvosmjerna evaluacija u okviru koje bi mentor procjenjivao angažman, odgovornost, napredak i stečene vještine studenta, dok bi student vrednovao kvalitet mentorske podrške, uslove rada i sopstveno iskustvo u instituciji. Dodatni instrument bio bi završni izvještaj u kojem bi student prikazao realizovane aktivnosti, stečena znanja i vještine, te iznio zapažanja o prednostima i nedostacima prakse. Analiza evaluacije i izvještaja omogućila bi Fakultetu procjenu ostvarenosti očekivanih ishoda učenja i kvalietat praktičnog osposobljavanja. Predviđeno je i organizovanje susreta sa mentorima nakon završetka ciklusa prakse radi razmjene iskustva, razmatranja izazova i prikupljanja prijedloga za dalje unapređenje uz dodjelu zahvalnica za njihov doprinos. Na osnovu prikupljenih povratnih informacija, Fakultet bi mogao kontinuirano prilagođavati organizaciju i sadržaj prakse.

Uvođenje predloženih mjera može se odvijati postepeno, u skladu sa organizacionim, kadrovskim i materijalnim kapacitetima Fakulteta i institucija domaćina, čime se omogućava njhihova realna i održiva primjena.

ZAKLJUČAK

Stručna praksa predstavlja važan element obrazovanja studenata Političkih nauka jer omogućava povezivanje teorijskih znanja sa stvarnim profesionalnim okruženjem i razvoj kompetencija potrebnih za tržište rada. Rezultati istraživanja pokazuju da studenti, diplomirani studenti i predstavnici institucija prepoznaju značaj praktičnog iskustva, ali i potrebu za sistematičnijom organizacijom, većim obimom praktičnih aktivnosti i snažnijim povezivanjem Fakulteta sa institucijama i organizacijama. Regionalna analiza dodatno potvrđuje da sama obaveznost prakse nije dovoljna, već da njenu obrazovnu vrijednost određuju sadržaj, trajanje, aktivno učešće studenta, mentorstvo i jasno definisani ishodi učenja.

Na osnovu rezultata istraživanja mogu se izdvojiti tri ključne preporuke za oblikovanje budućeg modela stručne prakse na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. **Prva preporuka** jeste institucionalizovanje jedinstvenog sistema stručne prakse, uz imenovanje koordinatora na Fakultetu, uspostavljanje mreže partnerskih institucija i jasno definisanje prava i obaveza Fakulteta, institucije domaćina i studenta. **Druga preporuka** jeste uvođenje sadržajno strukturisane prakse odgovarajućeg trajanja, sa unaprijed definisanim ishodima učenja i konkretnim radnim zadacima usklađenim sa studijskim usmjerenjem, kako bi se studentima omogućilo stvarno učenje kroz rad, a ne samo prisustvo u instituciji. **Treća preporuka** jeste uspostavljanje obaveznog mentorskog i evaluacionog sistema, koji bi uključivao mentora u instituciji, praćenje realizacije od strane Fakulteta i završnu evaluaciju stečenih znanja i vještina.

Ovako definisane preporuke predstavljaju osnovu za izradu konkretne studijske politike stručne prakse, kojom bi se precizno uredili način izbora i raspoređivanja studenata, trajanje i sadržaj prakse, uloge svih učesnika, način praćenja i evaluacije, kao i kriterijumi za saradnju sa partnerskim institucijama. Time bi stručna praksa od formalne nastavne obaveze bila oblikovana kao strukturisan proces učenja kroz rad i važan mehanizam pripreme studenata za profesionalni angažman.

LITERATURA

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.

Craig, C. A. (2014). Teaching political science through experiential learning. *Journal of Political Science Education, 10*(2), 115–128.

Curto-Reverte, M., Peguera-Carré, M., Cobos-Rius, M., & Vidal-Martí, C. (2025). Work-integrated learning in higher education: A systematic review of university-employer partnerships and student competency development. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning, 15*(1), 45–68.

Jackson, D. (2018). Developing graduate work-readiness through work-integrated learning: Key themes and strategies. *Industry and Higher Education, 32*(5), 314–326.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.

Paulin, D., & Sunter, S. (2022). Bridging the gap: University-institution cooperation in political science and public administration internships. *Journal of Political Science Education, 18*(3), 290–308.

Sanahuja Vélez, A., & Ribes Giner, G. (2015). The effects of internships in higher education: A systematic review of 57 studies. *Journal of Education and Work, 28*(4), 380–405.

Scandurra, R., Kelly, A., Fusaro, V., Cefalo, R., & Hermannsson, K. (2024). Work experience and labour market outcomes in higher education: A systematic review. *Educational Research Review, 42*, 100588.

Statut Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci.

Statut Univerziteta u Banjoj Luci.

Zakon o radu Republike Srpske. „Službeni glasnik Republike Srpske", br. 1/2016, 66/2018, 91/2021 – odluka US, 119/2021, 112/2023, 39/2024, 28/2026 – odluka US i 59/2026.

Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske. „Službeni glasnik Republike Srpske", br. 67/2020 i 107/2024.

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine. (2013). *Izvještaj Komisije stručnjaka za eksternu evaluaciju studijskog programa Političke nauke, prvi ciklus studija.*

CHALLENGES IN ESTABLISHING STUDENT INTERNSHIPS AT THE POLITICAL SCIENCE PROGRAM OF THE UNIVERSITY OF BANJA LUKA

Authors: IVANA SIMIĆ, Jovana Rodić
Email: ivana.simic@student.fpn.unibl.org, jovana.rodic@student.fpn.unibl.org
Supervisor: Full Prof. Nevenko Vranješ
Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka

Introduction: Inetrnships are an integral part of higher education, providing students with practical skills relevant to their future careers. This paper examines the perspectives of Political Science students, graduates, and relevant institutions on the challenges of establishing and implementing compulsory professional inernships at the undergraduate level. Based on the findings, the study aims to formulate conclusions and recommendations for improving the quality, organization, and implementation of undergraduate internships.

Aim: To determine students' needs in terms of professional development and education for the labour market, as well as to formulate proposals for a new study policy aimed at improving compulsory internships in the first cycle of Political Science studies.

Materials and Methods: The study used content analysis, comparative, and inductive-deductive methods to examine theoretical sources, while surveys and interviews were applied to collect primary empirical data for practical research.

Results: Research shows that 55.1% of FPN UNIBL students completed an internship, predominantly in state administration bodies (85.2%). Although 77.8% of respondents emphasize acquiring new knowledge, 44.4% state that the activity came down to observation. The analysis of responses from partner institutions confirms positive feedback on the internship and the readiness of a large number of institutions for future cooperation, along with their proposals for an increased number of internship days and more concrete student involvement in work.

Conclusion: The existing model provides a good foundation, but requires a systemic reform. The shared need of both students and institutions is the extension of the internship duration and a transition from passive observation to concrete tasks.The positive attitude of partner institutions and their openness to accepting new generations enable the successful formalization of student internships.

Keywords: student internship, higher education, political science, labor market, institutional cooperation